

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ПАВКО ЯНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 341.23: 341.228

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА
ДЕРЖАВ В АРКТИЦІ**

Спеціальність 12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

КИЇВ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
МИЩИК Всеволод Всеволодович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Інститут міжнародних відносин,
завідувач кафедри міжнародного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ТИМЧЕНКО Леонід Дмитрович,
Університет державної фіскальної
служби України, головний науковий
співробітник Науково-дослідного центру
проблем оподаткування та фінансового
права Науково-дослідного інституту
фіскальної політики

кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник
САВЧУК Костянтин Олександрович,
Інститут держави і права імені
В. М. Корецького НАН України,
старший науковий співробітник відділу
міжнародного права та порівняльного
правознавства

Захист відбудеться «5» березня 2018 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.10 за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1, зала засідань вченої ради Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розісланий «19» січня 2018 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

З. В. Тропін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На початку XXI ст. арктична проблематика набула ще більшої актуальності та наукової ваги у новітніх політологічних, міжнародно-правових і міждисциплінарних дослідженнях. На нашу думку, значне зростання інтересу до північного полярного регіону з боку арктичних, приарктичних та неарктичних держав, універсальних і регіональних міжнародних організацій, сучасних дослідників, у тому числі й юристів-міжнародників, визначається наступними чинниками:

1. Арктика є одним із найбагатших регіонів світу на природні ресурси, так як в ньому зосереджено близько 20% світових запасів нафти, газу та інших корисних копалин, що підтверджується практично всіма експертними оцінками. Безумовно, держави зацікавлені в освоєнні нових перспективних нафтогазових родовищ на континентальному шельфі Північного Льодовитого океану.

2. Арктика займає важливе стратегічне і геополітичне положення. В цьому сенсі доцільно враховувати географічне розташування даного регіону та наявність таких транспортних шляхів для здійснення міжнародного судноплавства, як Північний морський шлях і Північно-Західний прохід.

3. Посилення економічної діяльності та розвиток судноплавства в морських просторах Північного Льодовитого океану вимагає поглиблення міжнародної кооперації держав у сфері охорони навколишнього середовища, особливо з питань забезпечення екологічної безпеки.

4. На сучасному етапі спостерігається поступова мілітаризація Арктики, яка викликає занепокоєння в міжнародному співтоваристві, оскільки існує небезпека перетворення арктичного регіону із зони миру і співробітництва на зону конфронтації.

5. Кліматичні та географічні особливості північного полярного регіону створюють можливості для проведення державами фундаментальних і прикладних наукових досліджень.

6. Відсутність консолідованого правового режиму Арктики потребує додаткового вивчення джерел міжнародного права та фахової літератури для аналізу основних тенденцій і перспектив його удосконалення.

7. Україна, незважаючи на складні геополітичні умови свого розвитку, залишається впливовою морською та науковою державою, а тому повинна брати активну участь у роботі міжнародних організацій з арктичної проблематики. В цілому, як вважають експерти з міжнародного права, Арктика має стати універсальним простором кооперації держав і загальної безпеки для світової спільноти.

Таким чином, актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена необхідністю комплексного дослідження недостатньо вивчених питань міжнародно-правової співпраці держав в арктичному регіоні.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних вчених.

Загально-теоретичні питання міжнародно-правового регулювання та його механізмів висвітлено в працях таких українських юристів-міжнародників, як А. І. Дмитрієв та І. І. Лукашук. Концептуальні засади дослідження міжнародно-правового режиму Арктики та тенденцій його розвитку закладено у монографіях, навчальних посібниках і статтях Л. Д. Тимченка. Серед інших вітчизняних дослідників, праці яких частково або опосередковано торкаються сучасного правового статусу та правового режиму Арктики, варто назвати Г. О. Анцелевича, В. Ф. Антипенка, М. О. Баймуратова, М. В. Буроменського, О. Ф. Висоцького, Л. Л. Грицаєнко, О. В. Задорожнього, М. О. Медведєву, А. С. Овчаренко, В. Е. Теліпко, О. М. Шемякіна та ін. Також у дисертаційній роботі були використані праці таких авторитетних вчених, як В. Г. Буткевич, В. Н. Денисов, В. В. Мицик, В. І. Муравйов, К. О. Савчук, Ю. С. Шемшученко, О. М. Шпакович, публікації яких присвячено питанням теорії і практики міжнародного та європейського права. Певний внесок у вивчення міжнародно-правових проблем північного полярного регіону, підходів до їх вирішення зроблено такими російськими дослідниками, як В. Р. Авхадеєв, Ю. Г. Барсегов, К. А. Бекяшев, І. В. Бунік, О. М. Вилегжанін, А. І. Губанов, І. С. Жудро, А. Л. Колодкін, Ю. М. Колосов, І. М. Міхіна, С. В. Молодцов, О. М. Орешенков, Г. Г. Шинкарецька та ін. Міжнародно-правові аспекти діяльності держав в Арктиці висвітлено в наукових дослідженнях зарубіжних юристів-міжнародників: М. Беккера, Е. Блума, Я. Броунлі, Д. Брубейкера, Ж. Жіделя, Е. Кануеля, Д. Коломбоса, Д. Ротвела, А. Сунса, Д. Фаранда, Б. Федера, Р. Фіфе, Ч. Хайда, Ф. Хігінса та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в рамках наукової теми «Правові засади співпраці України з міжнародними інтеграційними об'єднаннями: теорія і практика», що є частиною планової теми Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Україна в міжнародних інтеграційних процесах» № 11БФ048-01.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є здійснення всебічного, комплексного та системного аналізу міжнародно-правових аспектів і проблем, пов'язаних із регулюванням співробітництва держав в Арктиці, з'ясування основних механізмів міжнародно-правового регулювання міждержавної кооперації у північному полярному регіоні, вивчення сучасних пріоритетних напрямків і тенденцій міжнародної співпраці арктичних держав. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність розв'язання наступних *дослідницьких завдань*:

- визначити поняття та особливості договірного механізму міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці;
- дослідити сутність та складові інституційного механізму міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в арктичному регіоні;
- з'ясувати місце і значення національного законодавства та політико-правових актів у міжнародно-правовому регулюванні кооперації держав в Арктиці;
- проаналізувати зміст та співвідношення термінологічних понять «правовий статус» і «правовий режим» у контексті специфіки північного полярного регіону;

- здійснити критичний аналіз концептуальних підходів держав до обґрунтування власних територіальних претензій щодо арктичних просторів;
- дослідити тенденції розвитку сучасного міжнародно-правового режиму Арктики та визначити його складові;
- висвітлити проблеми і перспективи делімітації арктичного шельфу;
- дослідити становлення природоохоронного співробітництва держав в Арктиці та з'ясувати специфіку міжнародно-правового режиму охорони навколишнього середовища в північному полярному регіоні;
- вивчити міжнародно-правові питання безпеки в Арктиці;
- визначити особливості організації та проведення наукових досліджень в арктичному регіоні.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правове співробітництво держав в Арктиці.

Предметом дослідження є механізми та особливості міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в арктичному регіоні.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Теоретико-методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження є сучасна парадигма науки міжнародного права, основоположні принципи наукового пізнання (об'єктивності, історизму, всебічності, комплексності), а також загальнонаукові (аналіз, синтез, діалектичний, системний) та спеціально-наукові методи (формально-юридичний, історико-правовий, порівняльно-правовий). Використання методів аналізу і синтезу в даній роботі дало змогу виокремити складові міжнародно-правового режиму Арктики та розкрити їх сутність у внутрішній єдності. За допомогою діалектичного методу пізнання було визначено тенденції і напрямки міжнародно-правового співробітництва держав у північному полярному регіоні в їх взаємозв'язку та розвитку. Системний метод застосовувався для дослідження основних механізмів міжнародно-правового регулювання міждержавної кооперації в арктичному регіоні. Важливе місце в дисертації посідає історико-правовий метод, який забезпечив вивчення витоків та еволюції концепції «полярних секторів» і концепції «інтернаціоналізації». Застосування формально-юридичного методу дало змогу запропонувати нові авторські визначення таких термінів з вищезазначеної проблематики, як «договірний механізм міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці», «арктичне право» та ін. За допомогою порівняльно-правового методу було досліджено переваги і недоліки національного законодавства та політико-правових актів арктичних держав.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота є одним з перших у науці міжнародного права дослідженням, яке присвячене з'ясуванню особливостей міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці. Зауважимо, що у попередніх вітчизняних і зарубіжних працях з міжнародного права було висвітлено лише окремі аспекти з даної теми. Основні підсумки та результати дисертаційного дослідження, які визначають його новизну, являють собою особистий внесок автора у розробку зазначеної проблеми і полягають у наступному:

Вперше:

- здійснено всебічний, комплексний аналіз міжнародно-правової бази співробітництва держав в арктичному регіоні;
- розкрито сутність і особливості основних механізмів міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці та виокремлено їх складові;
- запропоновано авторське визначення поняття «договірний механізм міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці»;
- сформульовано визначення поняття «інституційний механізм міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці»;
- з'ясовано значення національного законодавства в якості одного із джерел «арктичного права» та політико-правових актів держав, які визначають їх стратегічні пріоритети в північному полярному регіоні;
- запропоновано авторське визначення поняття «арктичне право»;
- проведено порівняльно-правовий аналіз термінологічних особливостей понять «правовий статус» і «правовий режим» у контексті специфіки арктичного регіону;
- сформульовано міжнародно-правове визначення поняття «Арктика»;
- узагальнено основні етапи формування та еволюції секторальної концепції;
- досліджено сутність та міжнародно-правове значення концепції «інтернаціоналізації» північного полярного регіону як альтернативи секторальному підходу до територіального поділу Арктики;
- висвітлено основні складові, етапи і тенденції розвитку міжнародно-правового режиму Арктики;
- запропоновано шляхи врегулювання питання між арктичними державами щодо розширення зовнішніх кордонів континентального шельфу в Північному Льодовитому океані;
- окреслено та вивчено пріоритетні напрямки міжнародно-правової кооперації держав у північному полярному регіоні;
- проаналізовано основні підходи до удосконалення природоохоронного міжнародно-правового режиму Арктики;
- виокремлено складові міжнародної безпеки в північному полярному регіоні;
- сформульовано авторське визначення поняття «арктичні морські наукові дослідження»;
- з'ясовано рівні управління науковими дослідженнями в арктичних державах.

Удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат дисертаційного дослідження;
- наукову аргументацію щодо застосування механізмів міжнародно-правового регулювання співробітництва держав у північному полярному регіоні;
- класифікацію складових сучасного міжнародно-правового режиму Арктики.

Набули подальшого розвитку:

- висновок про те, що основними механізмами міжнародно-правового регулювання кооперації держав в арктичному регіоні є договірний та інституційний;

- твердження про те, що в міжнародному праві виник такий новий міжгалузевий інститут як «арктичне право»;
- висновок про те, що концепція «інтернаціоналізації» Арктики більшою мірою, ніж «секторальна концепція», відповідає сучасним тенденціям розвитку міжнародного права, сприяючи активізації процесу поглиблення та розширення співробітництва держав у північному полярному регіоні;
- твердження про те, що міжнародно-правові категорії «правовий статус» і «правовий режим» у контексті специфіки арктичного регіону є взаємопов'язаними, а не тотожними;
- висновок про те, що ключовою юридичною основою міжнародно-правового управління морськими просторами Північного Льодовитого океану слід вважати Конвенцію ООН з морського права 1982 р.;
- твердження про те, що до основних складових міжнародної безпеки в Арктиці варто віднести воєнну безпеку, екологічну безпеку та безпеку судноплавства;
- пропозиції щодо укладення міжнародної регіональної угоди про демілітаризацію Арктики;
- висновок про те, що управління науковими дослідженнями в арктичних державах здійснюється на трьох рівнях: політичному (законодавчий орган, уряд), стратегічному (науково-дослідна рада) та операційному (профільні наукові інститути, державні університети, університетські коледжі);
- твердження про те, що Україна є потенційним суб'єктом міжнародно-правового співробітництва держав в Арктиці, який має брати активну участь в діяльності міжнародних організацій з арктичної проблематики.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів. Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що сформульовані в ньому узагальнюючі висновки, методологічні та концептуальні підходи, окремі положення, удосконалені термінологічні категорії є творчим внеском автора у вивчення актуальних проблем міжнародного права. Натомість, практичне значення результатів, отриманих у дисертації, полягає в ефективному їх застосуванні в діяльності юристів-міжнародників, а також у законотворчій діяльності. Положення наукової роботи можуть бути використані у науково-педагогічному процесі вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, для підготовки монографій, підручників і навчальних посібників з міжнародно-правової проблематики. Доцільним є їх застосування під час викладання таких нормативних дисциплін, як «Міжнародне публічне право», «Міжнародне морське право» та ін.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною роботою з урахуванням фундаментальних досягнень науки міжнародного права. Усі сформульовані в ній положення, висновки і пропозиції, що характеризуються науковою новизною, отримані та обґрунтовані автором на підставі власних досліджень. В дисертаційній роботі проаналізовано праці провідних вітчизняних і зарубіжних юристів-міжнародників, на які зроблено відповідні посилання.

Апробація результатів дисертації. Дисертація обговорювалася на засіданні кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського

національного університету імені Тараса Шевченка. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження оприлюднено у виступах та публікаціях на 20 міжнародних наукових і науково-практичних конференціях: Актуальні проблеми міжнародних відносин: міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Київ, 16 жовтня 2014 р.; 22 жовтня 2015 р.; 27 жовтня 2016 р.) (тези опубліковано); Шевченківська весна: міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Київ, 2 квітня 2015 р.; 7 квітня 2016 р.; 30 березня 2017 р.) (тези опубліковано); міжнародна наукова конференція «Юридична освіта і наука в Україні: традиції та новації» (м. Київ, 15-16 травня 2014 р.) (тези опубліковано); міжнародна наукова конференція «Міжнародний правопорядок: сучасні проблеми та їх вирішення» (м. Київ, 19 лютого 2015 р.) (тези опубліковано); міжнародна наукова конференція «Форма сучасної національної української держави: реалії та перспективи» (м. Київ, 21-22 травня 2015 р.) (тези опубліковано); міжнародна науково-практична конференція «Цілі Розвитку Тисячоліття ООН: досягнення та перспективи» (м. Львів, 17 вересня 2015 р.) (тези опубліковано); міжнародна науково-практична конференція «Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики» (м. Одеса, 14-15 квітня 2016 р.) (тези опубліковано); «Дні науки філософського факультету»: міжнародна наукова конференція (м. Київ, 20-21 квітня 2016 р.) (тези опубліковано); Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки: міжнародна науково-практична конференція (м. Львів, 19 травня 2016 р.) (тези опубліковано); Актуальні питання державотворення в Україні: міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 20 травня 2016 р.; 19 травня 2017 р.) (тези опубліковано); Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики: міжнародна наукова конференція (м. Харків, 24 травня 2016 р.) (тези опубліковано); Класичний університет у контексті викликів епохи: українсько-польська міжнародна наукова конференція (м. Київ, 22-23 вересня 2016 р.) (тези опубліковано); міжнародна науково-практична конференція «Безпека в умовах сучасних трансформацій міжнародної системи: виклики та перспективи» (м. Львів, 24 вересня 2016 р.) (тези опубліковано); «Фундаментальні проблеми юриспруденції»: міжнародна науково-практична конференція (м. Ужгород, 17-19 листопада 2016 р.); міжнародна наукова конференція «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (м. Мукачево, 17-18 травня 2017 р.) (тези опубліковано). За кращі наукові доповіді та активну участь у роботі міжнародних наукових і науково-практичних конференцій дисертантка відзначена грамотами, дипломами та сертифікатами.

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано десять статей у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, одну статтю в іноземному фаховому виданні та 20 тез доповідей у матеріалах міжнародних наукових і науково-практичних конференцій.

Структура дисертації обумовлена метою, завданнями, предметом дослідження та логікою наукового пошуку. Дисертаційна робота складається з анотації, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, що об'єднують 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг

дисертації становить 260 сторінок, з яких 200 сторінок – основний текст. Список використаних джерел містить 288 найменувань, які викладено на 40 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, планами, визначено мету і завдання, об'єкт та предмет дисертаційного дослідження, його методи, з'ясовано новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, висвітлено дані про апробацію роботи, опубліковані статті у фахових виданнях, вказано її структуру та обсяг.

Перший розділ «Механізми міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці», який складається з трьох підрозділів, присвячено з'ясуванню сутності, особливостей і складових договірних та інституційних механізмів міжнародно-правового регулювання міждержавної кооперації в північному полярному регіоні, а також значення національного законодавства і політико-правових актів арктичних держав у міжнародно-правовому регулюванні вищезазначеної співпраці.

У підрозділі 1.1. *«Поняття та особливості договірних механізмів міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в арктичному регіоні»* розкрито теоретичні засади сутнісного розуміння механізму міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці в цілому та запропоновано авторський підхід до тлумачення договірних механізмів. В дисертаційній роботі проаналізовано значний масив двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів універсального та регіонального характеру, які регламентують відносини держав у північному полярному регіоні в сфері розмежування морських просторів, охорони навколишнього середовища, збереження і раціонального використання морських живих ресурсів Північного Льодовитого океану, безпеки судноплавства та проведення наукових досліджень. На основі вивчення різних поглядів зарубіжних юристів-міжнародників зроблено висновок щодо формування нового міжгалузевого інституту міжнародного права – «арктичного права», що поєднує норми міжнародного права, зокрема, міжнародного морського права, національного права та «м'якого права» держав даного регіону.

У підрозділі 1.2. *«Інституційний механізм міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці»* проаналізовано діяльність універсальних і регіональних міжнародних організацій, які становлять інституційний механізм міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в арктичному регіоні та запропоновано власне визначення цього поняття. У дисертації зазначено, що до складу вищевказаного механізму входять ООН, Арктична Рада, Північна Рада, Північна рада міністрів, НАТО та ЄС. Зокрема, ООН як міжнародна організація універсального характеру, яка створена для підтримання міжнародного миру і безпеки, є важливим регулятором арктичної політики, оскільки під її егідою було укладено Конвенцію з морського права 1982 р. Натомість, заснування Арктичної Ради є результатом багаторічної співпраці восьми держав (США, Канада, РФ, Данія, Норвегія, Ісландія, Фінляндія, Швеція) з метою охорони навколишнього

середовища та забезпечення сталого розвитку в північному полярному регіоні. В рамках Ради Баренцева / Євроарктичного регіону було започатковано ініціативу «баренцевого співробітництва» в якості невід'ємної частини процесу розвитку європейської кооперації. До регіональних міжнародних організацій, що забезпечують північноєвропейську міжпарламентську та міжурядову співпрацю арктичних і приарктичних держав, варто віднести Північну Раду та Північну раду міністрів. Разом з тим, ЄС слід розглядати як впливову міжнародну організацію «*sui generis*» (особливого роду), яка вважає себе безпосереднім учасником арктичної політики. Перш за все, це пов'язано з тим, що Данія, Фінляндія і Швеція є членами не тільки даного інтеграційного утворення, але й Арктичної Ради. З кожним роком посилений інтерес до північного полярного регіону виявляє НАТО через можливі геополітичні зміни та бажання зберегти військово-нейтральний характер Арктики.

У підрозділі 1.3. «Значення національного законодавства і політико-правових актів у міжнародно-правовому регулюванні діяльності держав арктичного регіону» досліджено національне законодавство та політико-правові акти держав у північному полярному регіоні.

Норми міжнародного і національного права покладено в основу правового режиму Арктики. У науковій роботі зроблено висновок, що національне законодавство не є джерелом міжнародного права, але, враховуючи особливості північного полярного регіону, його норми входять до складу нового міжгалузевого інституту міжнародного права – «арктичного права». Політико-правові акти держав, у свою чергу, визначають концептуальні основи їх політики в Арктиці, зокрема, завдання, напрямки та форми співробітництва з іншими державами. Разом з тим, особливе місце серед них посідають національні стратегії держав арктичного регіону.

Другий розділ «Особливості правового статусу та правового режиму Арктики», який складається з чотирьох підрозділів, присвячено визначенню сутності та співвідношення таких понять, як «правовий статус» і «правовий режим» у контексті специфіки північного полярного регіону, аналізу концептуальних та юридичних підходів щодо обґрунтування територіальних претензій арктичних держав у вищезазначеному регіоні, дослідженню сучасного міжнародно-правового режиму Арктики, тенденцій його удосконалення, а також з'ясуванню основних проблем і перспектив делімітації арктичного шельфу.

У підрозділі 2.1. «Сутність та співвідношення термінологічних понять «правовий статус» і «правовий режим» у контексті специфіки арктичного регіону» вивчено юридичні поняття «правовий статус» і «правовий режим», беручи до уваги особливості північного полярного регіону, встановлено взаємозв'язок між ними та запропоновано їх авторське визначення.

До пріоритетних напрямків міжнародно-правових досліджень варто віднести комплексний аналіз понятійно-термінологічного апарату з арктичної проблематики. Вирішення цього завдання передбачає вивчення таких важливих у методологічному сенсі понять, як «правовий статус» і «правовий режим», розглядаючи їх смислове значення у контексті специфіки арктичного регіону. В дисертаційній роботі звернено увагу на дискусійні аспекти тлумачення та використання в міжнародному

праві вищезазначених понять. В окремих випадках смислова інтерпретація термінів «правовий статус» і «правовий режим» та підходи щодо їх співвідношення відрізняються між собою. В цілому, дослідження правового статусу і правового режиму Арктики здійснюється в рамках аналізу території в міжнародному праві та класифікації морських просторів у міжнародному морському праві.

У підрозділі 2.2. «*Концептуальне та юридичне обґрунтування територіальних претензій арктичних держав у полярному регіоні*» визначено зміст, основні етапи і тенденції формування концепції «полярних секторів», а також розкрито міжнародно-правове підґрунтя та значення концепції «інтернаціоналізації» Арктики в якості альтернативи секторальному підходу до розмежування арктичних просторів.

У дисертації проаналізовано відносно самостійні, проте взаємопов'язані між собою періоди становлення і розвитку секторальної концепції. На відміну від концепції «інтернаціоналізації» Арктики, секторальний принцип поділу північного полярного регіону не лише обґрунтований у науці міжнародного права, але й дістав правове закріплення в нормативно-правових актах деяких арктичних держав. Загалом, дана концепція є досить суперечливою, оскільки не всі арктичні держави визнають правомірність встановлення секторів в Арктиці, спираючись на норми міжнародного права. Крім того, в науковій роботі досліджено сутність концепції «інтернаціоналізації» Арктики та перспективи втілення її в життя. Автором зроблено висновок про те, що вона відповідає сучасним тенденціям розвитку міжнародного права, зокрема, міжнародного морського права. В цілому, обидві концепції мають чітко окреслений міжнародно-правовий характер, теоретичне і практичне значення.

У підрозділі 2.3. «*Сучасний міжнародно-правовий режим Арктики та основні тенденції його удосконалення*» висвітлено тенденції розвитку і складові правового режиму арктичного регіону та з'ясовано напрямки його трансформаційних змін.

Сучасний правовий режим Арктики регламентується двосторонніми і багатосторонніми міжнародними договорами універсального та регіонального характеру, що становлять договірний механізм міжнародно-правового регулювання співробітництва держав у північному полярному регіоні, а також частково національним законодавством арктичних і приарктичних держав. На сьогоднішній день в даному регіоні відсутній єдиний кодифікований міжнародно-правовий акт, який би визначив правовий статус і правовий режим Арктики. У дисертаційному дослідженні виокремлено хронологічні етапи становлення та еволюції правового режиму Арктики, його особливості.

У підрозділі 2.4. «*Міжнародно-правові проблеми і перспективи делімітації континентального шельфу в Арктиці*» проаналізовано теоретико-правові засади делімітації континентального шельфу між державами регіону, основні проблеми, які виникають у зв'язку з розширенням зовнішніх кордонів арктичного шельфу та шляхи їх вирішення.

До однієї із актуальних сфер міждержавної кооперації належить делімітація континентального шельфу в Арктиці. Необхідно підкреслити, що в центрі уваги зарубіжних і вітчизняних юристів-міжнародників перебуває проблема встановлення

зовнішніх кордонів арктичного шельфу. Перш за все, це пов'язано із застосуванням державами різних методів та принципів розмежування морських просторів. Крім того, в дисертації досліджено міжнародні договори, які визначають правовий статус і правовий режим континентального шельфу, включаючи арктичний. У науковій роботі вивчено практику арктичних держав щодо розмежування морських просторів та розширення зовнішніх кордонів континентального шельфу в Північному Льодовитому океані, запропоновано ефективні шляхи врегулювання вищезазначеного питання.

Третій розділ «Пріоритетні напрямки міжнародно-правового співробітництва держав в Арктиці», який складається з трьох підрозділів, присвячений аналізу міжнародно-правової співпраці держав в арктичному регіоні в сфері охорони навколишнього середовища, міжнародної безпеки та проведення наукових досліджень.

У підрозділі 3.1. *«Міжнародна кооперація держав у сфері охорони навколишнього середовища в Арктиці»* вивчено періоди становлення і розвитку екологічного співробітництва держав у північному полярному регіоні та досліджено міжнародно-правову базу їх співпраці. Регіональна арктична багатостороння кооперація держав у сфері охорони навколишнього середовища здійснюється, насамперед, в рамках Арктичної Ради та Ради Баренцева / Євроарктичного регіону. Крім того, в дисертації проаналізовано підходи вітчизняних і зарубіжних вчених щодо удосконалення природоохоронного міжнародно-правового режиму північного полярного регіону. В цілому, правовий режим охорони навколишнього середовища Арктики визначається нормами міжнародного права, а також національним законодавством держав арктичного регіону.

У підрозділі 3.2. *«Міжнародно-правові питання безпеки в арктичному регіоні»* проаналізовано актуальні питання безпеки і стратегічної стабільності в північному полярному регіоні та виокремлено складові міжнародної безпеки в Арктиці.

Зокрема, Арктика перетворилася на важливий стратегічний регіон, про що свідчить проведення в ньому військових навчань РФ і НАТО. Разом з тим, сучасною тенденцією розвитку арктичного регіону є його мілітаризація, оскільки в ньому відсутній міжнародний договір, який би врегульовував питання щодо його демілітаризації. Екологічна безпека в Арктиці як складова міжнародної безпеки пов'язана з іншою складовою – безпекою судноплавства в Північному Льодовитому океані. Вищезазначену систему природоохоронних багатосторонніх і двосторонніх міжнародних договорів універсального та регіонального характеру, учасниками яких є держави арктичного регіону, покладено в основу міжнародно-правового регулювання екологічної безпеки. Натомість, безпека судноплавства є одним із напрямків міжнародного співробітництва держав в Арктиці, беручи до уваги складні кліматичні умови в північному полярному регіоні, що охоплює такі питання, як забруднення навколишнього середовища з суден та пошук і рятування людей на морі.

У підрозділі 3.3. *«Організація та проведення наукових досліджень в Арктиці»* визначено особливості організації та проведення наукових досліджень в державах арктичного регіону.

У дисертації з'ясовано, що вагоме місце в системі наукових досліджень в північному полярному регіоні посідають морські наукові дослідження, проведення яких регламентується положеннями Конвенції ООН з морського права 1982 р. На підставі вивчення фахової літератури запропоновано власне визначення поняття «арктичні морські наукові дослідження». В арктичних державах управління науковими дослідженнями здійснюється на основі трьохрівневого підходу. Крім того, така неурядова міжнародна організація як Міжнародний арктичний науковий комітет сприяє проведенню фундаментальних і прикладних наукових досліджень в північному полярному регіоні. Арктичні та приарктичні держави реалізують свої геополітичні інтереси, спираючись на систему наукових досліджень та відповідну інфраструктуру. Разом з тим, пріоритетне значення наукових досліджень в Арктиці відображено в національних стратегіях і дослідницьких програмах держав.

ВИСНОВКИ

У висновках сформульовано найбільш суттєві результати та положення дисертації, які полягають у наступному:

1. На підставі дослідження міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці з'ясовано сутність та складові цього регулятивного механізму. З точки зору концептуального підходу, механізм міжнародно-правового регулювання кооперації держав в арктичному регіоні являє собою систему правових засобів і форм, реалізація яких забезпечує координацію та узгоджену взаємодію міждержавної діяльності в Арктиці. Особливості міжнародно-правового регулювання співпраці держав у північному полярному регіоні, що обумовлені правовим статусом і правовим режимом Арктики, полягають у наявності таких основних механізмів, як договірний та інституційний. Під договірним механізмом міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці варто розуміти систему багатосторонніх і двосторонніх міжнародних договорів універсального та регіонального характеру, які регулюють відносини між державами щодо розмежування морських просторів, збереження і раціонального використання морських живих ресурсів Північного Льодовитого океану, охорони навколишнього середовища, безпеки судноплавства, проведення наукових досліджень та з інших важливих питань, що виникають в арктичному регіоні. Зокрема, договірні міжнародно-правові норми є головним елементом такого нового інституту міжнародного права як «арктичне право». В свою чергу, «арктичне право» як міжгалузевий інститут міжнародного права (в рамках міжнародного морського права, міжнародного права навколишнього середовища та інших галузей) є системою норм міжнародного права, що містяться в більшості універсальних і регіональних міжнародних договорів, положення яких визначають міжнародно-правовий режим Арктики, норм внутрішньодержавного права арктичних і приарктичних держав та норм «м'якого права», які не мають юридично обов'язкової сили, але впливають на розвиток міжнародних відносин у північному полярному регіоні.

2. У змістовному і структурному відношенні під інституційним механізмом міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці слід розуміти систему міжнародних організацій (міжпарламентських, міжурядових) універсального та регіонального характеру, за винятком ЄС, що є організацією «*sui generis*», які впливають на формування, становлення і реалізацію арктичної політики, а також регулюють та координують діяльність держав у північному полярному регіоні. До його складу входять ООН, Арктична Рада, Рада Баренцева / Євроарктичного регіону, Північна Рада, Північна рада міністрів, ЄС і НАТО.

3. Національне законодавство держав північного полярного регіону, не будучи одним із загально визнаних джерел міжнародного права, є джерелом «арктичного права», так як його норми частково визначають правовий режим Арктики, зокрема, в сфері охорони навколишнього середовища. Зауважимо, що ряд законів в арктичних державах регулює важливі питання щодо правового статусу морських просторів, проведення наукових досліджень, природоохоронних аспектів та ін. Натомість, політико-правові акти держав визначають пріоритетні напрямки їх зовнішньополітичного курсу в Арктиці. Особливе місце серед цих офіційних документів посідають національні стратегії держав північного полярного регіону, в яких концептуально окреслено механізми, способи та засоби реалізації завдань арктичної політики.

4. Поняття «правовий статус» і «правовий режим» у контексті специфіки арктичного регіону є взаємопов'язаними, а не тотожними. На нашу думку, під «правовим статусом» Арктики варто розуміти систему юридичних норм, які визначають правове положення північних полярних просторів відносно суверенітету держав, а під «правовим режимом» – систему норм міжнародного і внутрішньодержавного права, які визначають права та обов'язки держав щодо використання арктичних просторів. Разом з тим, у дисертаційному дослідженні запропоновано міжнародно-правове визначення терміну «Арктика» в якості північного полярного регіону земної кулі, що включає окраїни материків Європи, Азії, Північної Америки та морські простори Північного Льодовитого океану, а також прилеглі частини Атлантичного й Тихого океанів, правовий статус і правовий режим яких визначається нормами міжнародного права та частково нормами національного законодавства держав.

5. Територіальні претензії арктичних держав щодо морських просторів північного полярного регіону знайшли своє узагальнення і теоретичне обґрунтування в наступних міжнародно-правових концепціях: 1) секторальній концепції (концепції «полярних секторів»); 2) концепції «інтернаціоналізації». До основних етапів еволюції секторальної концепції слід віднести наступні: 1) XIX – початок XX ст. – формування секторальної концепції, визначення її сутнісних засад і принципів; 2) 20-30-ті рр. XX ст. – обґрунтування в науці міжнародного права юридичних підстав арктичних держав на володіння полярними секторами; 3) 50-80-ті рр. XX ст. – теоретична і фактологічна аргументація юристами-міжнародниками поширення суверенітету та юрисдикції арктичних держав на полярні сектори; 4) кінець XX – початок XXI ст. – критичне переосмислення у міжнародно-правовій думці відповідності секторальної концепції новітнім

тенденціям розвитку міжнародного права. Натомість, альтернативою секторальній концепції є концепція «інтернаціоналізації» Арктики. Загалом, вона є доволі дискусійною, оскільки в міжнародному науковому співтоваристві запропоновано три варіанти її реалізації на практиці: часткова «інтернаціоналізація» за межами 200-мильних виключних економічних зон; встановлення міжнародно-правового режиму відкритого моря; встановлення регіонального правового режиму. На сьогоднішній день концепція «інтернаціоналізації» Арктики, незважаючи на її суперечливий характер, більшою мірою відповідає сучасним тенденціям розвитку міжнародного права, сприяючи активізації процесу поглиблення та розширення співробітництва держав у північному полярному регіоні.

6. Правовий режим Арктики визначається нормами універсальних міжнародних конвенцій, регіональних багатосторонніх і двосторонніх угод та національного законодавства держав вищезазначеного регіону. До тенденцій розвитку сучасного міжнародно-правового режиму Арктики належать наступні: відсутність комплексного міжнародного договору, який би регулював питання щодо правового статусу та правового режиму арктичного регіону; адаптація універсальних норм міжнародного права (міжнародного морського права) до північного полярного регіону; національно-правова регламентація судноплавства у водах Північного морського шляху та Північно-Західного проходу, які мають вагомe значення для здійснення міжнародного судноплавства; встановлення особливого правового режиму на архіпелазі Шпіцберген; поступова мілітаризація арктичного регіону; наявність спірних поглядів щодо необхідності формування нового міжнародно-правового режиму в даному регіоні. В цілому, його трансформація відбувалася в два етапи: 1) XIX ст. – 1982 р.; 2) з 1982 р. по теперішній час. Зауважимо, що варто виокремити основні складові міжнародно-правового режиму Арктики: 1) правовий режим морських просторів у північному полярному регіоні; 2) правовий режим охорони навколишнього середовища Арктики; 3) правовий режим проведення наукових досліджень в арктичному регіоні; 4) правовий режим архіпелагу Шпіцберген; 5) правовий режим судноплавства у водах Північного морського шляху та Північно-Західного проходу та ін. На наше переконання, ключовою юридичною основою міжнародно-правового управління морськими просторами Північного Льодовитого океану доцільно вважати Конвенцію ООН з морського права 1982 р., що підтверджено в прийнятій п'ятьма арктичними державами Ілуліссатській декларації 2008 р., в якій зазначено про відсутність потреби у розробці нового правового режиму в арктичному регіоні. У зв'язку з цим, укладення регіональної угоди є теоретичним і перспективним напрямком співробітництва держав північного полярного регіону з метою удосконалення міжнародно-правового режиму Арктики та заповнення прогалів у їх відносинах.

7. Делімітація континентального шельфу в Арктиці є однією із актуальних і дискусійних проблем міжнародно-правової науки та практики. Зокрема, розширення зовнішніх кордонів арктичного шельфу в північному полярному регіоні ускладнюється застосуванням державами різних методів (рівного віддалення, серединної лінії, прямих висхідних ліній та ін.) і принципів розмежування морських

просторів, а також тим, що США не ратифікували Конвенцію ООН з морського права 1982 р. На нашу думку, арктичні держави повинні скористатися на підставі положень Конвенції ООН з морського права 1982 р. механізмом делімітації континентального шельфу шляхом подання заявки до Комісії з кордонів континентального шельфу (п. 8 ст. 76) або звернутися до засобів мирного врегулювання спорів (Частина XV), обравши один із таких засобів, як Міжнародний трибунал з морського права, Міжнародний суд ООН, арбітраж або спеціальний арбітраж. З нашої точки зору, найбільш ефективними шляхами розширення зовнішніх кордонів арктичного шельфу за межами 200 морських миль є звернення держав до вищезазначеної комісії з метою отримання відповідних рекомендацій або ж до Міжнародного Суду ООН для розгляду відповідного міжнародного спору з іншими арктичними державами. Зауважимо, що у 2016 році РФ представила заявку в Комісію з кордонів континентального шельфу щодо розширення меж континентального шельфу в Північному Льодовитому океані.

8. В Арктиці діє комплексна система взаємопов'язаних міжнародно-правових і внутрішньодержавних норм, які визначають її природоохоронний правовий режим. Становлення сучасного екологічного міждержавного співробітництва в північному полярному регіоні слід поділити на 2 періоди: 1) з 1991р. по 1995 рр. – підготовчий етап щодо створення регіональної інституції, яка започаткувала природоохоронну кооперацію держав в арктичному регіоні; 2) з 1996 р. по сьогоднішній день – створення Арктичної Ради і розширення в її межах міжнародної співпраці держав з метою забезпечення сталого розвитку та охорони навколишнього середовища в даному регіоні. На наше переконання, на основі дослідження юридичної та міжнародно-правової літератури доречно виокремити такі підходи щодо удосконалення міжнародно-правового режиму охорони навколишнього середовища в арктичному регіоні: 1) укладення регіональних угод щодо охорони окремих природних об'єктів; 2) підписання рамкової угоди з протоколами в сфері охорони арктичного середовища; 3) укладення міжнародного договору універсального характеру, беручи за зразок Договір про Антарктику, який би врегулював і природоохоронні питання в регіоні; 4) адаптація універсальних норм міжнародного екологічного права до північного полярного регіону.

9. На підставі аналізу новітніх фахових публікацій з міжнародного права та даних сучасної практики міжнародних відносин у північному полярному регіоні варто підкреслити, що забезпечення безпеки в Арктиці є пріоритетним напрямком міждержавної кооперації. Загалом, міжнародна безпека в арктичному регіоні має наступні складові: воєнна безпека, екологічна безпека, безпека судноплавства. Підтримання міжнародного миру і безпеки як загальної мети для світової спільноти, зокрема, в північному полярному регіоні, є можливим при дотриманні основних принципів міжнародного права, закріплених в Статуті ООН 1945 р., Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. та Заключному акті НБСЄ 1975 р. На сьогоднішній день спостерігається тенденція до поступового нарощування військової присутності РФ і США в Арктиці, що вимагає, на нашу думку, укладення спеціальної регіональної угоди щодо її демілітаризації. Питання екологічної безпеки в арктичному регіоні регулюються на основі універсальних та

регіональних міжнародних договорів, які входять до складу загальної системи природоохоронних договорів, що регламентують відносини держав в Арктиці. Розробку Полярного кодексу (Міжнародного кодексу для суден, які експлуатуються в полярних водах) в рамках ІМО для безпечної експлуатації суден та охорони навколишнього середовища полярних морських просторів доречно вважати важливим етапом у розвитку міжнародно-правового режиму судноплавства у водах Північного Льодовитого океану.

10. Морські наукові дослідження, міжнародно-правове регулювання яких здійснюється на підставі положень Конвенції ООН з морського права 1982 р., посідають особливе місце в системі арктичних наукових досліджень. З нашої точки зору, «арктичні морські наукові дослідження» є системою фундаментальних і прикладних досліджень в морських просторах Північного Льодовитого океану, які проводяться на основі принципів та норм міжнародного права, в мирних цілях, за участю держав, їх фізичних і юридичних осіб, компетентних міжнародних організацій з метою отримання та поширення нових знань про природні процеси і явища в морському середовищі, його ресурси. Загалом, управління науковими дослідженнями в арктичних державах здійснюється на трьох рівнях: політичному (законодавчий орган, уряд), стратегічному (науково-дослідна рада) та операційному (профільні наукові інститути, державні університети, університетські коледжі). Натомість, Міжнародний арктичний науковий комітет сприяє поглибленню наукового співробітництва держав з метою отримання нових знань про північний полярний регіон. Крім того, міждержавна наукова кооперація в Арктиці має мережевий характер, про що свідчить створення «Університету Арктики», який об'єднує вищі навчальні заклади та науково-дослідні установи вищезазначеного регіону.

11. Міжнародне співробітництво в північному полярному регіоні характеризується розширенням його формату за рахунок участі в ньому як арктичних, так і неарктичних держав. На наше глибоке переконання, Україна як неарктична держава, проте з чітко окресленою європейською зовнішньополітичною стратегією, має долучитись до міждержавної співпраці в Арктиці. Зокрема, вона повинна брати активну участь в діяльності Арктичної Ради шляхом отримання статусу «спостерігача», що дозволить їй впливати на формування арктичної політики, беручи до уваги власні інтереси в північному полярному регіоні. Разом з тим, Україна є потенційним суб'єктом міжнародно-правового співробітництва держав в арктичному регіоні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Павко Я. А. Міжнародно-правовий режим Арктики та основні тенденції його удосконалення / Я. А. Павко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – №2. – С. 124–132.

2. Павко Я. А. Особливості міжнародно-правового режиму Арктики / Я. А. Павко // Український часопис міжнародного права. – 2014. – №4. – С. 37–40.

3. Павко Я. А. Значення національного законодавства та політико-правових актів у міжнародно-правовому регулюванні співробітництва арктичних держав в полярному регіоні / Я. А. Павко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2015. – №6. – С. 112–118.

4. Павко Я. А. Міжнародно-правові аспекти делімітації континентального шельфу в Арктиці / Я. А. Павко // Журнал Верховної Ради України «Віче». – 2015. – №23–24. – С. 30–31.

5. Павко Я. А. Політико-правові засади арктичної стратегії Європейського Союзу / Я. А. Павко // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. – Серія: Правознавство. – Чернівці: ЧНУ, 2015. – Випуск 765. – С. 55–62.

6. Павко Я. А. Арктика: пріоритетні напрямки міжнародно-правових досліджень / Я. А. Павко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2016. – №1. – С. 167–173.

7. Павко Я. А. Правові засади розмежування континентального шельфу в полярному регіоні: проблеми теорії та практики / Я. А. Павко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2016. – №1 (171). – С. 48–53.

8. Павко Я. А. Концепція «полярних секторів»: сутність, етапи і тенденції формування, правова аргументація / Я. А. Павко // Вісник Львівського університету: Збірник наукових праць. – Серія: Міжнародні відносини. – Львів: ЛНУ, 2016. – Випуск 38. – С. 253–267.

9. Павко Я. А. Особливості правового статусу та правового режиму Арктики: термінологічні аспекти / Я. А. Павко // Вісник Львівського університету: Збірник наукових праць. – Серія: Міжнародні відносини. – Львів: ЛНУ, 2016. – Випуск 39. – С. 135–147.

10. Павко Я. А. Договірний механізм міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в арктичному регіоні / Я. А. Павко // Вісник Національної академії правових наук України. – 2017. – №2 (89). – С. 166–176.

Статті в іноземних фахових виданнях

11. Павко Я. А. Современные международно-правовые проблемы регулирования сотрудничества государств в арктическом регионе / Я. А. Павко // *Legea si viata*. – 2015. – №11/2 (287). – С. 91–95.

Тези наукових доповідей

12. Павко Я. А. Сутність та співвідношення термінологічних понять «правовий режим» і «правовий статус» Арктики / Я. А. Павко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: матеріали міжн. наук.-прак. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (16 жовтня 2014 р.). – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, ІМВ, 2014. – Ч. 1. – С. 185–189.

13. Павко Я. А. Специфіка юридичної природи архіпелагу Шпіцберген / Я. А. Павко // Юридична освіта і наука в Україні: традиції та новації: матеріали міжн. наук. конф. (15-16 травня 2014 р.). – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – С. 266–267.

14. Павко Я. А. Особливості правового режиму архіпелагу Шпіцберген / Я. А. Павко // Міжнародний правопорядок: сучасні проблеми та їх вирішення: зб. матеріалів конференції до 125-річчя від Дня народження В. М. Корецького (19 лютого 2015 р.). – Львів: СПОЛОМ, 2015. – С. 189–192.

15. Павко Я. А. Концепція «інтернаціоналізації» Арктики як альтернатива секторальному підходу / Я. А. Павко // Шевченківська весна: матеріали міжн. наук.-прак. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (2 квітня 2015 р.). – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, ІМВ, 2015. – Ч.1. – С. 177–181.

16. Павко Я. А. Арктична Рада – форум для регіонального співробітництва держав / Я. А. Павко // Форма сучасної національної української держави: реалії та перспективи: матеріали міжн. наук. конф. (21-22 травня 2015 р.). – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – С. 246–248.

17. Павко Я. А. Сутність та значення секторальної концепції в Арктиці / Я. А. Павко // Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право: зб. наук. праць V щорічної міжн. наук.-прак. конф. «Цілі Розвитку Тисячоліття ООН: досягнення та перспективи» (17 вересня 2015 р.). – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. – С. 460–465.

18. Павко Я. А. Інституційний механізм міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці / Я. А. Павко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: матеріали міжн. наук.-прак. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (22 жовтня 2015 р.). – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, ІМВ, 2015. – Ч. 1. – С. 130–135.

19. Pavko Y. A. The arctic policy of the USA / Y. A. Pavko // Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (19 травня 2016 р.). – Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І.Франка, 2016. – С. 110–114.

20. Павко Я. А. Сутність механізму міжнародно-правового регулювання та особливості його застосування у сфері співробітництва держав в Арктиці / Я. А. Павко // Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (20 травня 2016 р.). – К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. – Том 1. – С. 198–200.

21. Павко Я. А. Міжнародно-правові питання делімітації морських просторів у Баренцевому морі / Я. А. Павко // Шевченківська весна: матеріали міжн. наук.-прак. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (7 квітня 2016 р.). – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, ІМВ, 2016. – Ч. 1. – С. 110–114.

22. Павко Я. А. Особливості арктичної стратегії Норвегії на сучасному етапі / Я. А. Павко // Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики: зб. наук. статей за матеріалами наук. конф. (24 травня 2016 р.). – Х.: Право, 2016. – С. 221–226.

23. Павко Я. А. Правова регламентація морського судноплавства у Північному Льодовитому океані / Я. А. Павко // Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики: матеріали X міжн. наук.-прак. конф. (14-15 квітня 2016 р.). – Одеса: НУ «ОМА», 2016. – Вип. 10. – С. 20–26.

24. Павко Я. А. Полярний кодекс як інструмент правового регулювання безпеки арктичного мореплавства / Я. А. Павко // Сучасні тенденції міжнародних

відносин: політика, економіка, право: зб. наук. праць VI щорічної міжн. наук.-прак. конф. «Безпека в умовах сучасних трансформацій міжнародної системи: виклики та перспективи» (24 вересня 2016 р.). – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2016. – С. 30–33.

25. Павко Я. А. НАТО – новий актор в арктичному регіоні / Я. А. Павко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: матеріали міжн. наук.-прак. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (27 жовтня 2016 р.). – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, ІМВ, 2016. – Ч. 1. – С. 116–119.

26. Павко Я. А. Міжнародно-правове регулювання наукових досліджень в арктичному регіоні / Я. А. Павко // Матеріали міжн. наук.-прак. конф. «Фундаментальні проблеми юриспруденції»: зб. наук. праць (17-19 листопада 2016 р.). – Ужгород: Вид-во О. Гаркуші, 2016. – С. 96–102.

27. Павко Я. А. Україна та Арктика в контексті міжнародного співробітництва / Я. А. Павко // Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (19 травня 2017 р.). – К.: ВПЦ «Київський університет», 2017. – Том 1. – С. 169–171.

28. Павко Я. А. Сучасні тенденції міжнародно-правового екологічного співробітництва держав в арктичному регіоні / Я. А. Павко // Шевченківська весна: матеріали міжн. наук.-прак. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (30 березня 2017 р.). – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, ІМВ, 2017. – Ч.1. – С. 74–78.

Інші публікації

29. Павко Я. А. Особливості методологічної аргументації у міжнародно-правовій науці в контексті вивчення механізмів управління кооперацією держав в Арктиці / Я. А. Павко // Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету–2016» (20-21 квітня 2016 р.): матеріали доповідей та виступів. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. – Ч.10. – С. 95–96.

30. Павко Я. А. Сучасне міжнародне право у науково-дослідному просторі класичних університетів України / Я. А. Павко // Класичний університет у контексті викликів епохи: матеріали українсько-польської міжн. наук. конф. (22–23 вересня 2016 р.). – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2016. – С. 235–237.

31. Павко Я. А. Досвід США в організації арктичних наукових досліджень / Я. А. Павко // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: зб. тез доповідей наук.-прак. конф. (17-18 травня 2017 р.). – Мукачево: Вид-во МДУ, 2017. – С. 110–112.

АНОТАЦІЯ

Павко Я. А. Міжнародно-правове регулювання співробітництва держав в Арктиці. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.11 – міжнародне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2017.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню особливостей міжнародно-правового регулювання міждержавного співробітництва в Арктиці.

Автором визначено сутність і складові договірної та інституційної механізми міжнародно-правового регулювання кооперації держав у північному полярному регіоні. Проаналізовано значення національного законодавства і політико-правових актів у міжнародно-правовому регулюванні співпраці держав в арктичному регіоні. Акцентується увага на появі нового міжгалузевого інституту міжнародного права – «арктичного права», яке поєднує норми міжнародного права, національного права та «м'якого права».

В науковій роботі вивчено питання про співвідношення та взаємозв'язок понять «правовий статус» і «правовий режим» у контексті специфіки північного полярного регіону, міжнародно-правовий режим Арктики та розмежування континентального шельфу в Північному Льодовитому океані. Зроблено висновок, що концепція «інтернаціоналізації» Арктики, а не секторальна концепція відповідає сучасним тенденціям розвитку міжнародного права.

Ключові слова: Арктика, арктичне право, «інтернаціоналізація» Арктики, механізм міжнародно-правового регулювання, міжнародне співробітництво, Північний Льодовитий океан, правовий режим, правовий статус, секторальна концепція.

АННОТАЦІЯ

Павко Я. А. Международно-правовое регулирование сотрудничества государств в Арктике. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2017.

Диссертация посвящена комплексному исследованию особенностей международно-правового регулирования межгосударственного сотрудничества в Арктике. Автором определены сущность и составляющие договорного и институционального механизмов международно-правового регулирования кооперации государств в северном полярном регионе. Проанализировано значение национального законодательства и политико-правовых актов в международно-правовом регулировании сотрудничества государств в арктическом регионе. Акцентируется внимание на появлении нового межотраслевого института международного права – «арктического права», которое объединяет нормы международного права, национального права и «мягкого права».

В научной работе изучены вопросы о соотношении и взаимосвязи понятий «правовой статус» и «правовой режим» в контексте специфики вышеуказанного региона, международно-правовом режиме Арктики и разграничении континентального шельфа в Северном Ледовитом океане. Сделан вывод, что концепция «интернационализации» Арктики, а не секторальная концепция соответствует современным тенденциям развития международного права.

Ключевые слова: Арктика, арктическое право, «интернационализация» Арктики, механизм международно-правового регулирования, международное

сотрудничество, Северный Ледовитый океан, правовой режим, правовой статус, секторальная концепция.

SUMMARY

Pavko Y. A. International legal regulation of states cooperation in the Arctic. – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Legal Sciences in specialty 12.00.11 – International law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2017.

The thesis is devoted to the complex study of the peculiarities of international legal regulation of interstate cooperation in the Arctic. The author defined the nature and components of the contractual and institutional mechanisms of international legal regulation of states cooperation in the northern polar region. The work analyses the significance of the national legislation and politico-legal acts in the international legal regulation of states cooperation in the Arctic region. The thesis focuses on the emergence of a new interbranch institute of international law – «Arctic law», which unites the norms of international law, national law and «soft law». The paper formulates the author's determination of the notion of «Arctic law» on the basis of comprehensive analysis of domestic and foreign professional literature. The thesis examines the international legal base of states cooperation in the Arctic. The provisions of the 1982 UN Convention on the Law of the Sea as the main source of international legal regulation of interstate relations in the sphere of the delimitation of maritime spaces in the Arctic are studied.

The thesis analyses the activities of major international organizations which are part of the institutional mechanism of international legal regulation of states cooperation in the Arctic region. Such international organizations include the UN, the Arctic Council, the Barents Euro-Arctic Council, the Nordic Council, the Nordic Council of Ministers, the NATO. A special role in the institutional mechanism plays the EU as a «sui generis» organization.

The scientific work studies the issues of correlation and interrelation of the notions of «legal status» and «legal regime» in the context of the specificity of the northern polar region, the modern international legal regime of the Arctic, the delimitation of the continental shelf in the Arctic Ocean. The thesis makes a conclusion that the concept of «internationalization» of the Arctic rather than the sectoral concept complies with the modern tendencies of the development of international law. The paper analyses different approaches of leading international lawyers regarding the improvement of the international environmental legal regime in the Arctic region. The work defines the features of the organization and conducting of scientific research in the Arctic states. The thesis distinguishes such components of the international security in the northern polar region as military security, ecological security and the safety of navigation.

Key words: the Arctic, Arctic law, «internationalization» of the Arctic, mechanism of international legal regulation, international cooperation, the Arctic Ocean, legal regime, legal status, sectoral concept.